

*Het moreel
huwelijkscontract*

een handleiding
om ongewenste scheiding
en vechtscheiding te voorkomen

Wibo Mes

Uitgeverij IJzer
Utrecht

Inhoud

Inleiding 7

1. Afspraken 13

2. Wie kan er eigenlijk besluiten tot een echtscheiding? 25

3. Echtscheidingsgronden 64

4. Verschillende periodes, verschillende afspraken 159

5. Verzoeningspoging 169

6. De scheidingsmelding 180

7. Het na-huwelijk 190

Afsprakenoverzicht 225

Literatuur 235

Tears are shed for a wide variety of reasons

D. van Hemert, *Culture and Crying*

Inleiding

Jaarlijks lopen in Nederland vele duizenden huwelijken of niet-huwelijkse relaties uit op een voortijdig einde. Een deel van deze scheidingen verloopt redelijk harmonieus, een deel ook is conflictueus en schadelijk voor een of beide liefdespartners. Conflictueuze scheidingen komen voor onder alle bevolkingsgroepen, niet slechts bij asocialen, lager opgeleiden, filmsterren, buitenlanders, strenggelovigen of alcoholisten. Ze komen ook voor bij gewone mensen zoals jij en ik. Misschien heb jij alle vertrouwen in jezelf en je geliefde en ben je ervan overtuigd dat jullie nooit in een ongelukkige scheiding terecht zullen komen. Er is echter slecht nieuws, en dat is dat ongelukkige scheidingen ook voorkomen bij mensen die alle vertrouwen in elkaar hebben en die ervan overtuigd zijn dat dat hun nooit zal overkomen. Gelukkig is er ook goed nieuws: het is mogelijk maatregelen te treffen een ongelukkige scheiding te voorkomen, in het belang van zowel jezelf als je (toekomstige) geliefde. Dit boek laat zien hoe je dat kunt doen.

De oplossing komt neer op het maken van onderlinge afspraken over een scheiding: wanneer is een scheiding mogelijk en hoe dient zo'n scheiding dan te verlopen? Die afspraken dienen gemaakt te worden vóór er sprake is van de wens om te scheiden, bij voorkeur zelfs voordat jullie in het huwelijk treden. Deze methode wordt al vrij vaak gebruikt om strijd over geld te voorkomen, we spreken dan van 'trouwen op huwelijkse voorwaarden' (in tegenstelling tot trouwen in gemeenschap van goederen). In de huwelijkse voorwaarden wordt zo nauwkeurig mogelijk vastgelegd wat van wie is, en waar ieder dus recht op heeft bij een eventuele scheiding. Wanneer de verbintenis onverhoopt uitloopt op een breuk, kan daarover dus in principe geen

strijd meer ontstaan. Een ander veelvoorkomend geschilpunt tussen ex-echtgenoten is de omgang met de kinderen: de ouders kunnen het niet eens worden over wie wanneer de kinderen bij zich heeft, en deze onenigheid ontaardt niet zelden in felle strijd. Tegenwoordig schrijft de Nederlandse wet voor dat echtelieden hierover sluitende afspraken maken voordat de rechter een echtscheiding uitspreekt. Met enige regelmaat wordt erop gewezen dat het verstandig zou zijn wanneer ouders in een vroeger stadium dergelijke afspraken zouden maken (dus niet pas op het moment dat de scheiding in gang gezet is, en de verhouding tussen de echtelieden al verstoord kan zijn), bijvoorbeeld al op het moment dat het kind geboren is of zelfs al ruim daarvóór. De term voor dergelijke afspraken die geliefden met elkaar maken over geldzaken of kinderen voordat ze met elkaar een huwelijk aangaan is een Engelse: 'prenuptial agreements'. Dit boek gaat over prenuptial agreements, voor-huwelijkse overeenkomsten. Maar dit boek gaat niet over de financiële afhandeling van een scheiding of de regeling van de gedeelde verantwoordelijkheid voor kinderen. Ten eerste is daarover al het nodige geschreven, ten tweede zijn een financiële verstrengeling en voortbrenging van nageslacht, hoe belangrijk ook, niet de kern of de essentie van een liefdesrelatie. Het huwelijk is in de eerste plaats een intieme verbintenis tussen twee individuen. Ook waar echtgenoten na een scheiding geen hooglopende ruzie over geld of kinderen hebben kan er veel pijn en verdriet zijn, wrok en boosheid, haat en nijd, verbittering en vernedering. Doordat het vertrouwen geschonden is, de intimiteit verraden is, gevoelens gekwetst zijn en harten gebroken. Dit kan leiden tot openlijke strijd, agressie, destructief gedrag, ziekte, depressiviteit of gewoon tot verlies aan levensgeluk, bij een der partners of bij beiden. Dit kan echter voor een groot deel voorkomen worden door het maken van de juiste voorhuwelijkse overeenkomsten. Scheiden is een pijnlijk proces. Goede afspraken kunnen daar niet veel aan veranderen, het blijft een pijnlijk proces. Met goede afspraken kan wel voorkomen worden dat het uit de hand loopt. De filosoof

De Botton vergelijkt liefde met oorlog: “Misschien is het idee van wijze of geheel pijnloze liefde even tegenstrijdig als dat van een bloedeloze veldslag – Geneefse Conventies daargelaten bestaat zo iets gewoon niet.”¹ De Geneefse Conventies hebben niet tot doel oorlogen te voorkomen of pijnloos te maken, wel om excessen en onnodig leed uit te bannen. Prenuptial agreements hebben niet tot doel echtscheiding onmogelijk of pijnloos te maken, wel om excessen en onnodig leed te voorkomen.

Huwelijken en relaties

Tegenwoordig zijn er veel mensen die in een relatie leven, in velerlei opzicht als gehuwden, maar zonder getrouwd te zijn. De samenleving kent al sinds enkele decennia een veel grotere verscheidenheid van samenlevingsvormen dan vroeger en zelfs in de rechtspraak heeft het inzicht postgevat dat een strikt onderscheid tussen wel en niet getrouwd geen recht meer doet aan de werkelijkheid². Wanneer ik het in dit boek heb over ‘huwelijk’ dan bedoel ik daarmee niet uitsluitend het officiële burgerlijke of godsdienstig ingezegende huwelijk maar bedoel ik elke op liefde gebaseerde duurzame relatie tussen twee mensen. Wanneer jullie een op liefde gebaseerde duurzame relatie hebben, zijn jullie wat dit boek betreft getrouwd. Ook als jullie geen offi-

¹ De Botton. *Proeven van liefde*, p. 230.

² Zie bijvoorbeeld Mr. C. Assers Personen- en familierecht: “Het in de wet geregelde en op het huwelijk gefundeerde familie- en gezinsleven van ouders en kinderen heeft zijn plaats zeker niet verloren, maar het moet binnen het raam van art. 8 [van het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens – W.M.] die plaats delen met tal van andere betrekkingen van juridische en/of biologische en/of louter feitelijke aard” en “... niet het recht selecteert de relaties waaraan rechtsgevolgen worden verbonden, maar het in de werkelijkheid gevormde feitelijke familie- en gezinsleven wordt als voor-gegeven erkend en het recht volgt – móet volgen – met rechts‘gevolgen.’” (Asser, De Boer. *Mr. C. Assers Handleiding tot de beoefening van het Nederlands Burgerlijk Recht, Personen- en familierecht*, (13) pp. 10-11)

cieel huwelijk gesloten hebben. Wanneer jullie zelf jullie verbintenis beschouwen als een huwelijk, of als een soort huwelijk, of als gelijk aan een huwelijk, dan is het dat voor dit boek ook. Misschien hebben jullie een aversie tegen de term ‘huwelijk’, omdat er aan die term associaties verbonden zijn die jullie niet aanstaan en omdat alleen al het gebruik van de term ‘huwelijk’ verplichtingen in het leven kan roepen die jullie niet willen oproepen, of verwachtingen kan wekken die jullie niet willen wekken. Dan staat het jullie nog vrij om jullie verbintenis een andere naam te geven en overal waar dit boek spreekt van ‘huwelijk’ jullie eigen benaming in te vullen. Deze ruime definitie van huwelijk sluit niet uit dat jullie meer dan één huwelijk tegelijkertijd hebben. De Nederlandse wet verbiedt dat ook niet. Weliswaar is bigamie verboden³, maar dat geldt slechts officiële huwelijken. Het is niet verboden meer dan één op liefde gebaseerde duurzame relatie te hebben. Dit boek is echter geschreven vanuit het perspectief van de exclusieve, monogame relatie. Wanneer jullie met elkaar omgaan als waren jullie getrouwd, maar het daarbij aan een van jullie of aan beiden toegestaan is tegelijkertijd ook met anderen eenzelfde relatie te hebben, dan zullen jullie merken dat dit boek of in ieder geval delen daarvan niet op jullie van toepassing is. Misschien schrijf ik ooit nog eens een boek over echtscheiding in polygame liefdesrelaties, dit boek beperkt zich tot echtscheiding in monogame liefdesrelaties.

Opzet van dit boek

Dit boek is geschreven als een invulformulier met toelichting. Elk hoofdstuk of paragraaf vanaf hoofdstuk 2 wordt afgesloten met suggesties voor concrete afspraken tussen (aanstaande) echtgenoten. Jij als lezer kunt uit deze suggesties een keuze maken of

³ BW 1 art. 33: “Een persoon kan tegelijkertijd slechts met één andere persoon door het huwelijk verbonden zijn.”

naar eigen wens invullen, al dan niet in overleg met je partner. Je kunt ook de tekst overslaan en meteen de afspraaksuggesties bekijken en invullen, en slechts in die gevallen de tekst lezen waar je dat nodig of interessant acht. Ik heb mijn uiterste best gedaan om rekening te houden met zo veel mogelijk verschillende mogelijkheden en situaties, en recht te doen aan alle mogelijke opvattingen en zienswijzen. Ik heb daartoe geput uit boeken en films over echtscheidingen, zowel fictie als non-fictie. Daarnaast heb ik gebruikgemaakt van wetboeken uit heden en verleden en uit verschillende landen. Voor de overzichtelijkheid staan alle afspraaksuggesties bij elkaar op pag. 225 en verder.

I. Afspraken

De suggestie dat echtgenoten samen afspraken moeten maken voordat ze met elkaar in het huwelijk treden, en dan nog wel afspraken over echtscheiding, roept bij velen niet direct warme gevoelens op. Als je aan een huwelijk begint, dan ga je er toch eigenlijk van uit dat dat voor het leven is? En een huwelijk dient toch gebaseerd te zijn op vertrouwen, niet op wantrouwen? Daarbij, je kunt toch geen afspraken maken over iets wat nu nog totaal niet aan de orde is? Trouwens, wie zegt dat de afspraken ook nagekomen worden?

“Het huwelijk is voor het leven”

Je zou kunnen denken: ‘Als je gaat trouwen, dan is dat in elk geval met de hoop en de bedoeling dat dat een levenslange verbintenis is. Het bij voorbaat regelen van een echtscheiding hoort daar niet bij’. Dat klinkt wel romantisch maar gaat voorbij aan iets wat we allemaal weten: de dingen verlopen niet altijd zoals we hopen of bedoelen. Wanneer mensen met elkaar gaan trouwen, moeten ze zichzelf de vraag stellen of ze misschien ooit tot een scheiding zullen overgaan. Of zelfs maar of één van hen beiden ooit serieus een scheiding zal overwegen. Wanneer het antwoord op die vraag is: ‘Nee, dat is volkomen uitgesloten’, dan hoeven ze inderdaad niet verder na te denken over een echtscheiding. Wanneer het antwoord daarentegen is: ‘Hopelijk niet, maar het zou kunnen dat wij daar ooit mee te maken krijgen’, dan is het verstandig bijtijds over scheiding na te denken. Daarbij hoeft ‘nadenken over scheiding’ helemaal niet te betekenen: een scheiding faciliteren, een scheiding makkelijker maken. Integendeel, nadenken over scheiding kan ook inhouden dat je

afspraken maakt om scheiding juist moeilijker te maken, om drempels op te werpen aan de mogelijkheid tot scheiding.

“Een huwelijk moet gebaseerd zijn op vertrouwen”

Je zou het gevoel kunnen hebben dat het maken van afspraken duidt op gebrek aan vertrouwen, en dat gebrek aan vertrouwen niet echt een goede basis is voor een huwelijk. Dat laatste is waar: ik zou niemand aanraden te trouwen met iemand die ze eigenlijk niet vertrouwt. Het eerste is niet waar: het maken van afspraken duidt niet op gebrek aan vertrouwen. Mensen hebben verschillende opvattingen over wat goed en slecht is, over wat leuk en niet leuk is, over wat wel meevalt en wat totaal verschrikkelijk is. Ook eerlijke en oprechte mensen zijn het hierin niet altijd met elkaar eens. Ze kunnen verschillende, ja zelfs strijdige opvattingen hebben. Ook over huwelijk en scheiding. Nu is het niet erg wanneer mensen in een maatschappij sterk uiteenlopende ideeën over huwelijk en scheiding hebben, het is wel lastig als in een huwelijk de twee echtgenoten onverenigbare visies hebben op huwelijk en scheiding.

Een voorbeeld: in 2014 deed het Helen Dowling Instituut samen met Plus Magazine een onderzoek¹ naar de vraag hoe men dacht over mensen die hun chronisch zieke partner verlieten. Van de respondenten gaf 75% aan een dergelijke beslissing te veroordelen. We kunnen aannemen dat die 75% van mening is dat zijzelf, voor een dergelijke keuze gesteld, hun partner niet in de steek zouden mogen laten, en dat zij het als verraad zouden beschouwen wanneer zij bij een chronische ziekte door hun geliefde verlaten zouden worden. Nu zal het best zo zijn dat mensen die voor een onderzoek een vragenlijst invullen een wat minder weloverwogen antwoord geven dan mensen die er daadwerkelijk mee te maken krijgen in hun omgeving of zelfs in hun

¹ Het onderzoek werd uitgevoerd onder 1358 lezers van maandblad *Plus*. De resultaten zijn gepubliceerd in maandblad *Plus*, september 2014.

eigen leven, dat neemt niet weg dat er zeker mensen zullen zijn die het verlaten van een zieke partner ook bij nader overdenken pertinent afkeuren. Zoals er ook anderen zullen zijn die er begrip voor hebben wanneer iemand haar ernstig zieke partner verlaat. Aanhangers van die eerste opvatting kunnen met elkaar trouwen en aanhangers van die tweede opvatting kunnen met elkaar trouwen; en ja, natuurlijk kan iemand met die eerste opvatting ook trouwen met iemand die de tweede opvatting deelt, maar daar schuilt dan wel een gevaar in.

Nemen we bijvoorbeeld Kathelijn, die vindt dat je nooit weg mag gaan bij een ernstig zieke echtgenoot. Zij is getrouwd met Sam, die vindt dat je bij een ernstige ziekte je geliefde de vrijheid moet teruggeven. Als nu Kathelijn getroffen wordt door een ernstige ziekte en Sam haar verlaat, hebben we twee teleurgestelde en verbitterde mensen. Kathelijn is verbitterd omdat ze zich verraden en in de steek gelaten voelt. Sam is ook verbitterd, omdat hij vindt dat zijn vrouw het onmogelijke van hem verlangt en hem vervolgens verwijt dat hij dat niet kan waarmaken. 'Als de situatie omgekeerd was, zou ik haar de vrijheid, het geluk en het leven gunnen', denkt hij. Maar zij denkt: 'Als het omgekeerd was, zou ik aan zijn zijde gebleven zijn'. Daarbij kan het ook nog zo zijn dat Sam best bereid is om zijn zieke ex-vrouw regelmatig te bezoeken en dat hij graag nog contact zou houden, maar dat Kathelijn uit gekwetstheid dat weer afwijst, niks meer met hem te maken wil hebben; en dat Sam dát dan weer als verraad beschouwt – kortom, misère alom.

Wat zou jullie keuze zijn in een dergelijke situatie? Jullie zouden kunnen denken: dat zien we dan wel. Deze houding heeft twee grote nadelen: ten eerste zal het niet altijd lukken een oplossing te vinden die voor beiden acceptabel is, zelfs wanneer jullie van elkaar houden en bereid zijn concessies te doen aan de wensen en verwachtingen van de ander. Die wensen kunnen te ver uiteen liggen. Als dan elke oplossing óf jou, óf je geliefde, óf beiden ongelukkig maakt, kunnen jullie tot de conclusie komen dat het beter was geweest als jullie helemaal niet met elkaar wa-

ren getrouwd. Zoals dat het geval is bij Kathelijn en Sam in bovenstaand voorbeeld. Welnu, tot dat inzicht kun je beter komen vóórdat jullie trouwen dan wanneer jullie al lang en breed getrouwd zijn. Een tweede nadeel is: als een probleem er eenmaal is, is ook duidelijk waar jullie belangen liggen. Als een van jullie ernstig ziek wordt en de ander om die reden het huwelijk wil beëindigen, is het in het belang van de zieke partner dat het niet geoorloofd is een zieke partner te verlaten terwijl het in het belang van de gezonde partner is dat het wel geoorloofd is. Het is lastig dan een eerlijke afweging te maken. ‘Ja, het is geoorloofd een ernstig zieke partner te verlaten,’ denk je bijvoorbeeld als je geliefde invalide is geraakt. Maar zou je tot dezelfde opvatting zijn gekomen wanneer jij het was die in die rolstoel zat? En zal je geliefde ervan overtuigd zijn dat dit je oprechte mening is en dat het puur toeval is dat het strookt met je eigen belang? Bovendien, ook al ben je bereid bij een zieke partner te blijven, of ook al ben je bereid te accepteren dat je geliefde je verlaat wanneer jij door een ziekte getroffen bent – het zal niet makkelijk zijn. Je zou dan steun hebben aan de wetenschap dat je geliefde in het omgekeerde geval hetzelfde voor jou zou doen. Het wordt al moeilijker je zieke partner trouw te blijven als je vermoedt dat hij jou zonder scrupules direct verlaten zou hebben. Het wordt al moeilijker begrip te hebben voor het vertrek van je geliefde wanneer je vermoedt dat zij in het omgekeerde geval moord en brand geschreeuwd zou hebben. Het is interessant om je met je geliefde te buigen over de vraag: ‘Als ooit een van ons chronisch ziek wordt, mag de ander dan weggaan?’ Jullie zullen je dan een mening moeten vormen waarbij je moet inleven in de voor- en nadelen van jullie antwoord voor zowel de zieke partner als de gezonde partner.

“Je weet niet wat de toekomst allemaal brengt”

We kunnen niet in de toekomst kijken, we kunnen niet zien wat er allemaal op ons pad komt en wat dat met ons doet. Dat hoeft